

KVARSEBO KYRKOGRÅRD

Kulturhistorisk kyrkogårdsinventering

*Kvarsebo församling
Norrköpings kommun
Linköpings stift
Östergötlands län
2006*

ÖSTERGÖTLANDS LÄNSMUSEUM

Raoul Wallenbergs plats • Box 232 • 581 02 Linköping • Tel 013-23 03 00 • Fax 013-14 05 62
info@ostergotlandslansmuseum.se • www.ostergotlandslansmuseum.se

KVARSEBO KYRKOGÅRD

Kulturhistorisk kyrkogårdsinventering

Kvarsebo församling

Norrköpings kommun

Linköpings stift

Östergötlands län

Innehåll

Inledning	2
Bakgrund	2
Syfte	2
Kulturminneslagen och begravningslagen	2
Kulturhistorisk bedömning	3
Inventeringens uppläggning och rapport	3
Översiktskarta	4
Kvarsebo kyrkogård	4
Kyrkogårdens omgivning	4
Kvarsebo kyrka	5
Kyrkogårdens historik	6
Översiktlig beskrivning av vegetation m.m. – karta	8
Beskrivning av kyrkogården	9
Källor	16
Exempel på gravvårdar med kulturhistoriskt intresse	17
Förklaring till exempellistan	17
Utvärderingskarta övre kyrkogården	18
Utvärderingskarta nedre kyrkogården	19

INLEDNING

Bakgrund

Ur kulturhistorisk synpunkt är kyrkogårdar och begravningsplatser bärare av en stor mängd information och de här platserna ger anledning till frågor av olika slag. Vad är typiskt för våra kyrkogårdar när det gäller vegetation, omgärdningar, gångar, gravvårdar m.m. och finns det några regionala skillnader? Vad har varit gängse bruk under olika tider och vad kan vi få för historisk information bara av att gå på en kyrkogård? Med utgångspunkt i behovet av att förbättra kunskapen om våra kyrkogårdar och begravningsplatser genomförs en stiftsövergripande kulturhistorisk inventering.

På uppdrag av Linköpings stift utför Östergötlands länsmuseum inventeringen av kyrkogårdar/begravningsplatser inom den del av stiftet som ligger inom Östergötlands län. Arbetet bekostas av medel från den kyrkoantikvariska ersättningen och påbörjades under år 2002. Projektet beräknas vara avslutat vid utgången av år 2006. Inventeringen berör de till Svenska kyrkan hörande kyrkogårdarna/begravningsplatserna som omfattas av kulturminneslagen. Lagen gäller de begravningsplatser som är tillkomna före utgången av år 1939 och ytterligare några som skyddas genom särskilt beslut av Riksantikvarieämbetet. Denna rapport utgör en delrapport i inventeringen vars resultat kommer att sammanställas och analyseras i en stiftsövergripande rapport.

Syfte

De stiftsövergripande inventeringarnas syfte är:

- att lyfta fram och öka förståelsen för kyrkogårdarnas och begravningsplatsernas kulturvärden och att främja kontakterna mellan kyrkan och kulturmiljövården
- att ge ett underlag för församlingarnas/samfälligheternas planering och förvaltning av kyrkogårdarna/begravningsplatserna och ett underlag för vård- och underhållsplaner
- att sammanställa ett enhetligt och tillgängligt kunskapsunderlag med beskrivning av och historik för den enskilda kyrkogården/begravningsplatsen samt en bedömning av de kulturhistoriska värdena. Inventeringen blir samtidigt en samlad dokumentation och överblick av kyrkogårdar/begravningsplatser i stiftet från 2000-talets första decennium.
- att ge ett underlag för handläggning av kyrkoantikvariska ärenden och för bedömning av var det är särskilt viktigt att stödja insatser med kyrkoantikvarisk ersättning.

Kulturminneslagen och begravningslagen

Enligt Lag om kulturminnen m.m. (SFS 1988:950) skall Svenska kyrkans *kyrkobyggnader*, *kyrkotomter* och *begravningsplatser* vårdas och underhållas så att deras kulturhistoriska värde inte minskas. Tillstånd måste sökas hos länsstyrelsen för att göra väsentliga förändringar på kyrkogården. (Se vidare i bilaga om Kulturminneslagen.) Begravningslagen (SFS 1990:1144)

säger att en gravvård ägs av den som betalar gravrättsavgiften. När gravrätten upphör har ägaren rätt till gravvården. Om gravrättsinnehavaren inte vill gör anspråk på gravvården inom 6 månader tillfaller gravvården upplåtaren, alltså församlingen. Vidare

säger lagen: ”Om en gravanordning har tillfallit upplåtaren och den är av kulturhistoriskt värde eller av annat skäl bör bevaras för framtiden, skall upplåtaren om möjligt lämna kvar den på platsen. Om gravanordningen ändå måste föras bort från gravplatsen, skall den åter ställas upp inom begravningsplatsen eller på någon annan lämplig och därtill avsedd plats”.

Kulturhistorisk bedömning

Alla gravvårdar bär på sin historia och kan berätta om en person, om en familj, om stilt historia och om begravningsstraditioner. I rapporten anges exempel på typer av gravvårdar som utifrån olika grunder bedöms som kulturhistoriskt värdefulla. Generellt gäller att ålderdomliga gravvårdar från tiden fram till 1850 bör föras in i kyrkans inventarieförteckning. Detta gäller även gravstaket och gravvårdar i gjutjärn och smidesjärn liksom äldre vårdar av trä. Många andra gravstenar har också ett kulturhistoriskt värde som kan kopplas till gravvårdens utförande, t ex material och konstnärlig utformning eller ett lokal/personhistoriskt värde. Inventeringen omfattar i första hand enbart gravvårdar ute på kyrkogården. I flera kyrkor finns det dock gravvårdar som förvaras i kyrkan eller i lokal i anslutning till kyrkan. Ofta har dessa ett stort kulturhistoriskt värde och bör tas med i kyrkans inventarieförteckning.

Den kulturhistoriska bedömningen görs utifrån principer som tagits fram av och fortlöpande diskuteras med representanter för Linköpings stift, länsstyrelserna i Kalmar, Östergötland och Jönköping samt läns museerna i Jönköpings och Kalmar län. En kulturhistorisk bedömning är aldrig definitiv utan hela tiden föremål för omvärderingar. Vid bedömningen tas hänsyn till dels varje enskild kyrkogårds egna värden, men också till värden i förhållande till andra kyrkogårdar i stiftet och i övriga landet. Inför varje planerad förändring skall tillstånd inhämtas från länsstyrelsen och varje ärende behandlas där från fall till fall. Den kulturhistoriska bedömningen utgör underlag för beslut om vilka åtgärder som kan vara berättigade till kyrkoantikvarisk ersättning.

Inventeringens uppläggning och rapport

Rapporten består av en historik över kyrkogården samt en beskrivning i ord och bild av kyrkogården som helhet och de olika kvarteren/områdena. En kulturhistorisk bedömning görs av varje kvarter/område samt över kyrkogården i dess helhet. Arbetet har varit uppdelat i en fältdel med inventering och fotografering samt en arkivgenomgång. De aktuella arkiv som gåtts igenom har främst varit läns museets topografiska arkiv och Antikvarisk-topografiska arkivet, Riksantikvarieämbetet i Stockholm. Uppgifter har vidare hämtats från aktuell litteratur däribland hembygds litteratur. I viss mån har lantmäteriets handlingar och kartor nyttjats. De i rapporten redovisade arkivuppgifterna utgör en sammanfattning av genomgångna arkiv och ska inte ses som en komplett beskrivning av händelser i kyrkogårdens utveckling. Arbetet inkluderar en omfattande fotodokumentation varav ett antal bilder presenteras i rapporten. Delar av inventeringsmaterialet görs tillgängligt via Kulturmiljövårdens bebyggelseregister, ett informationssystem som förvaltas av Riksantikvarieämbetet (www.raa.se).

Fältarbete har utförts av antikvarie Olle Hörfors, rapport har utförts av Olle Hörfors och Björn Rydell, Östergötlands läns museum 2006. Rapporten finns tillgänglig på Linköpings stift, Länsstyrelsen i Östergötlands län, Östergötlands läns museum samt på respektive kyrklig samfällighet.

Utsnitt ur ekonomiska kartans blad 096 09, Kvarsebo. Kartan är tryckt 1980.

KVARSEBO KYRKOGRÅRD

Kyrkan med omgivande kyrkogård ligger i samhället med samma namn på södra sidan av Kolmården, ca 3 mil söder om Nyköping. Socknen tillhör landskapet Södermanland men ligger i Östergötlands län. Väster och söder om kyrkogården ligger skogsmark. I norr finns villor tillhörande samhället. Kyrkogården består av en övre och en nedre del som hålls samman av en mellanliggande park. Kyrkan ligger i den övre kyrkogårdens norra hörn och är liksom de båda kyrkogårdarna orienterad i nordväst till sydöstlig riktning. För enkelhetens skull kommer kyrkogården i rapporten dock att betraktas som orienterad i öst-västlig riktning. I nordöst finns en parkering och prästgården vars ekonomibyggnader ligger söder om kyrkogården.

Kyrkogårdens omgivning

Kvarsebo socken bildades 1620 efter att ha tillhört Östra Husby socken fram till 1600-talets början. Under en mellanperiod var Kvarsebo annex till Lunda i Södermanland och låg under Strängnäs stift. Först 1952 överfördes socknen till Linköpings stift. Socknen tillhör Kolmården och präglas av en svårframkomlig terräng med mossmarker mellan bergsryggarna och djupa skogar. Mot Bråviken stupar förkastningsbranten i Kolmården. Huvuddelen av den odlade marken och bebyggelsen finns i de breda dalgångar som utgör de centrala delarna av Kvarsebo. Socknens isolerade läge har inneburit svårigheter i förbindelserna med yttervärlden och först 1928 fick Kvarsebo landsvägsförbindelse med Norrköping. En gammal vägsträckning som av vissa forskare har hävdats vara en del av eriksgatan, löpte från Jönåkersbygden ned genom Kvarsebo till Bråviksstranden och kallades Kristinavägen. Bråvikens vattenväg har haft större betydelse och kontakterna med Vikbolandet har varit intima. När ångbåtarna blev allmänna ordnades regelbundna förbindelser med Norrköping under sommaren och sommarvillor växte upp längs Bråvikens stränder. Ända fram mot 1800-talets mitt har fisket varit huvudnäringen. Jordmånen och den kuperade terrängen har inte varit lämplig för jordbruk i någon större utsträckning, och det har även försvårat skogsbruket, vilket dock under 1900-talet har ökat i betydelse. Under 1800-talet var näringslivet mångsidigt och det förekom tegeltillverkning, kalkbränning, bergshantering, sågverk och marmorbrytning. Fornlämningar finns från både äldre och yngre stenålder och särskilt kända har Säterboplatserna blivit.

Utsnitt ur häradsekonomska kartan 1868-77, Kvarsebo. Kartan visar ett klassiskt bebyggelsecentrum med fattighus och gästgiveri intill kyrkan.

Kvarsebo kyrka

Kvarsebo var ursprungligen en del av Östra Husby socken men i början av 1600-talet fick man ett eget kapell byggt i trä, kallat Kristine kapell som var beläget närmare Bråviken än dagens kyrka. År 1620 bildade Kvarsebo en egen socken som fram till 1952 tillhörde Strängnäs stift. Under senare delen av 1700-talet var kyrkan förfallen och församlingen beslutade sig för att bygga en ny kyrka i sten. Ritningar fanns färdiga 1781 men byggandet kom igång först 1807 och 1808 togs kyrkan i bruk. Provinsialbyggmästare Anders Sundström i Nyköping och hans verksgesäll Anders Östberg anlätades som byggmästare och Sundström fick även i uppdrag att rita om tornavslutningen. Det är dock okänt vem som är ansvarig för originalritningarna. Kyrkan är uppförd i nyklassicistisk stil med rektangulärt långhus med ett jämbrett kor med tresidig avslutning, en bakomliggande rundad sakristia och ett torn med låg tornhuv i väster. Fasaderna har vit spritputs och de tidigare spånklädda taken är sedan år 1900 plåtklädda. Kyrkorummet är representativt för sin tid och har en närmast intakt inredning.

En fullständig beskrivning och historik av kyrkan redovisas i separat rapport från utförd kyrkoinventering.

Kyrkogårdens historik

Övre kyrkogården från sydväst, foto ur Östergötlands läns museums samlingar. Bilden visar att en stor del av gravplatserna tidigare har varit grusade.

På en avmätningsskarta från 1769 redovisas dåvarande kyrkogårdens utbredning vid Kristine kapell, som i stort är den samma som platsens markering på ekonomiska kartans blad, 096 09 Kvarsebo, från 1980.

Kvarsebo nuvarande kyrka och kyrkogård ligger någon kilometer längre inåt landet än Kristine kapell. Kyrkan ligger i nordväst till sydöstlig riktning. När kyrkan togs i bruk första gången på julottan år 1808, hade Kristine kapell sålts och flyttats från platsen tillsammans med gravstenarna. Idag finns några rester från murarna kvar vid platsen för den äldre kyrkogården. Enligt Ridderstad skall dock platsen ha använts för gravsättning ända fram till 1860, platsen är markerad med ett kors på häradseconomiska kartan från 1868-77.

Under 1940-talets början upprättar Norrköpings stadsarkitekt Kurt von Schmalensee ett förslag på inhägnad av den gamla kyrkogården vid Kristine kapell, Schmalensee vill upprätta en bogårdsmur, en "timmerbalk", vilket är en typ av omgärdning som varit vanlig kring kyrkogårdar. Förslaget genomförs dock inte och 1944 planteras istället en häck som omgärdning. Ett träkors sätts upp för att utmärka platsen.

På den häradseconomiska kartan markeras den nya kyrkans kyrkogård, vilken hade i stort sett samma utbredning som på den ekonomiska kartan från 1980. Kyrkogården har dock utvidgats åt nordväst.

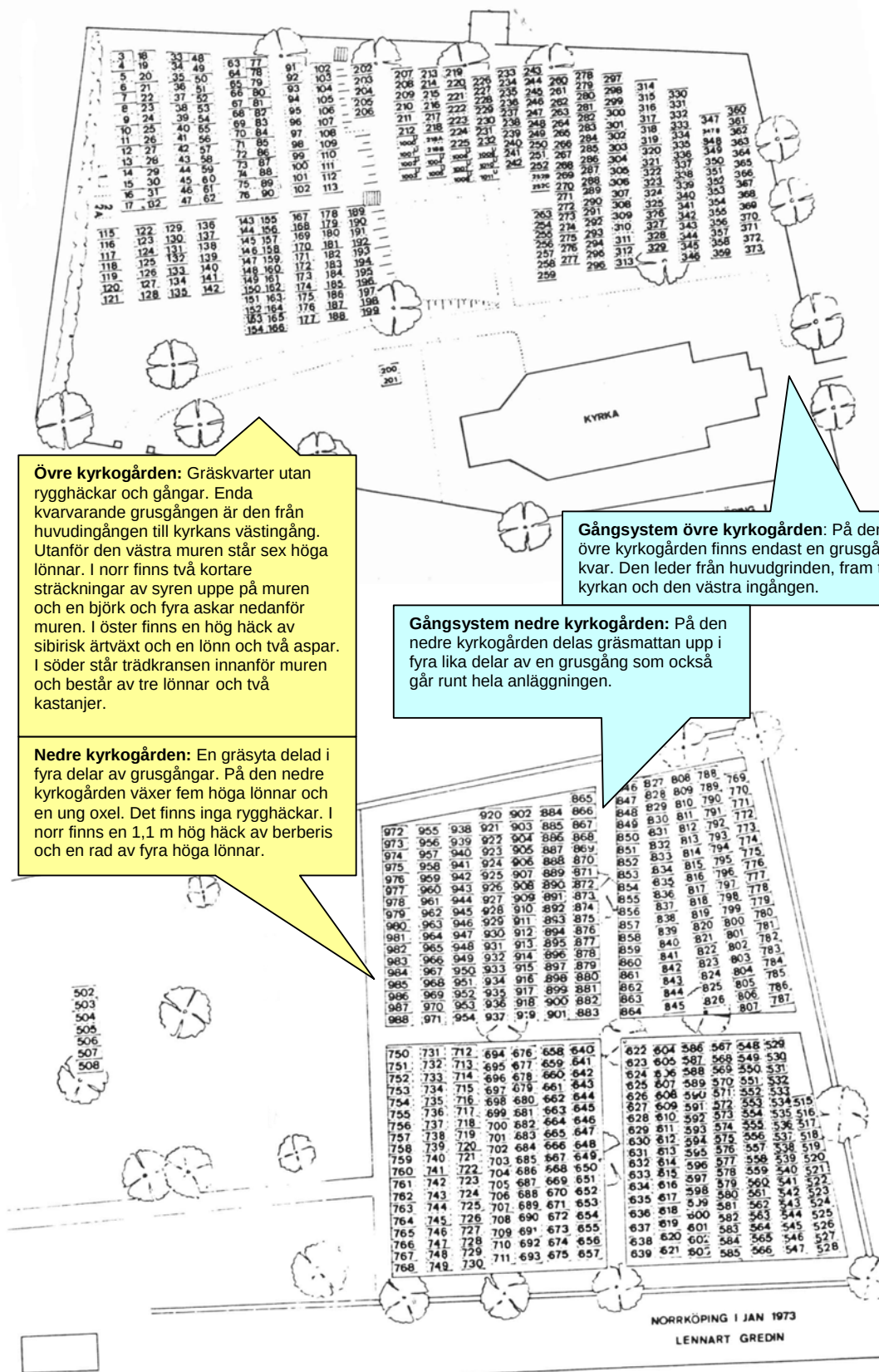
1948 byggs en ny gravkällare under kyrkogården med ingång strax norr om den västra kyrkogårdsgrinden.

1952 övergår Kvarsebo från Strängnäs stift till Linköpings stift.

1953 flyttas ingången i kyrkogårdens nordöstra hörn, efter en skiss av skogvaktaren Dalman, några meter åt väster så att den hamnade mittför en nyanlagd väg från stora landsvägen.

1988 görs en tillbyggnad på kyrkans norra sida för handikaptoalett och ett utrymme för förvaring av städmateriel. I samband med tillbyggnaden görs schaktningar för VA längs insidan av norra kyrkogårdsmuren.

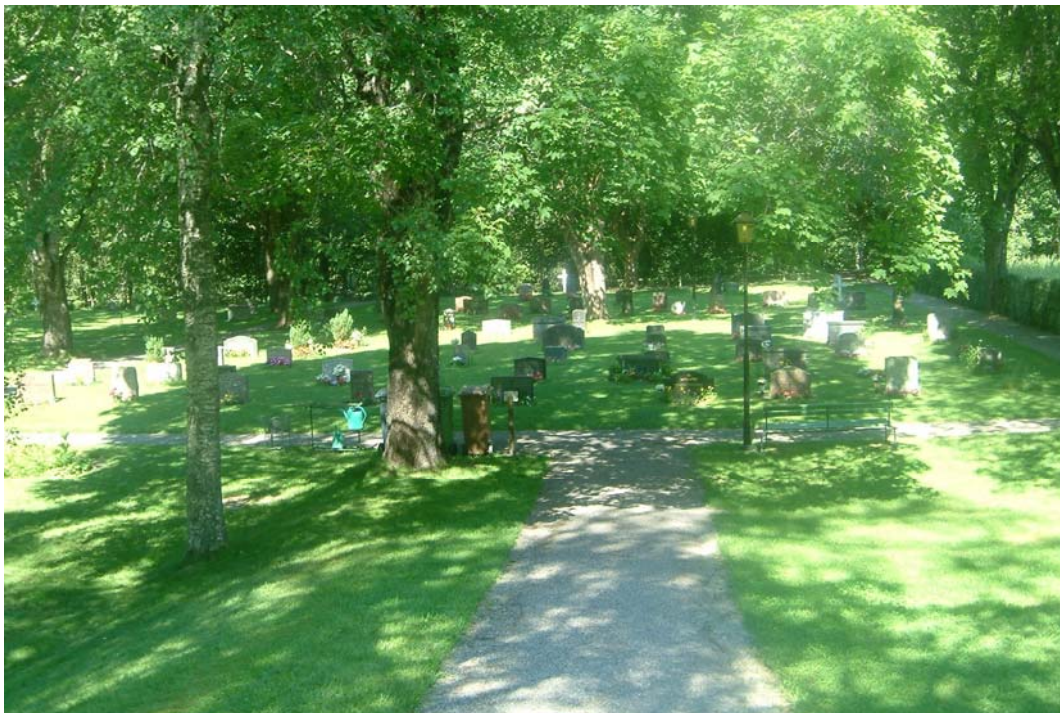
Tio år senare, år 1998, lagas och omfärgas förrådsbyggnaden och två dörrar på baksidan sätts igen.

Kvarsebo övre och nedre kyrkogård. Kartan visar vegetation m.m.

BESKRIVNING AV KYRKOGRÅRDEN

Kyrkogården består av två delar som länkas samman av en mellanliggande slänt/park. Den ursprungliga kyrkogården, kallad den övre, utbreder sig huvudsakligen söder och öster om kyrkan som ligger tätt inpå norra muren. Den östra halvan av den övre kyrkogården ligger lägre och nivåskillnaden regleras av en mur.

Den nedre kyrkogården.

Allmän karaktär

Omgärdningen består av trädkrans och mur. Till följd av nivåskillnader utanför varierar kyrkogårdsmurens höjd betydligt. Kyrkogården är öppen helt utan häckar och gravvårdarna står i raka enkla rader. Speciellt för kyrkogården är att borttagna vårdar lagts framför den nya vården som satts upp. Detta har skett i 15-tal fall.

Den nedre kyrkogården ligger ca 200 m väster om den övre, nedanför en relativt brant backe. Den består av en plan öppen gräsmatta utan häckar, där gravvårdarna står i raka rader. Gräsmattan delas i fyra delar av gångar. Den omgärdas av en trädkrans och ett enkelt trästaket.

Omgärdning

Den övre kyrkogården omsluts av en kyrkogårdsmur av 0,2-1,0 m stor sten utan bruk. Muren varierar i höjd mellan 0,8 och 3,5 m. Den södra delen av västra muren är högst.

Den nedre kyrkogården omges i väster, söder och norr av ett enkelt trästaket medan det är helt öppet mot sluttningen upp till den övre kyrkogården i öster. I norr finns dessutom en 1,1 m hög häck av berberis och en rad av fyra höga lönnar.

Den västra kyrkogårdsmuren.

Trästaket på den nedre kyrkogården.

Ingångar

Kyrkogårdens ingång ligger i nordmuren nära det nordöstra hörnet. Här finns en pargrind i smide mellan fyrsidiga putsade grindstolpar med huvar av svart falsad plåt. Grinden är ornerad med blommor, snirklar och rundlar i sex nivåer. I väster finns en öppning i muren som leder ned till den nedre kyrkogården.

Ingångarna till den nedre kyrkogården består av att grusgångar leder in från väster och nordväst.

Den norra grinden.

Vegetation

Utanför den västra muren står sex höga lönnar. I norr finns två kortare sträckningar av syren uppe på muren och en björk och fyra askar nedanför muren. I öster finns en hög häck av sibirisk ärtväxt, en lönn och två aspar. I söder står trädkransen innanför muren och består av tre lönnar och två kastanjer.

Förutom i omgärdningar och trädkrans finns på den östra delen av övre kyrkogården fyra lönnar längs med huvudgrusgången. På den västra delen växer en tårpil.

På den nedre kyrkogården växer fem höga lönnar och en ung oxel.

Gångsystem

På den övre kyrkogården finns endast en grusgång kvar. Den leder från den norra huvudgrinden, fram till kyrkan och fram till den västra ingången. På den nedre kyrkogården delas gräsmattan upp i fyra lika delar av en grusgång som också går runt hela anläggningen.

Gravvårdstyper

På den övre kyrkogården har ett fåtal stenramsgravar bevarats. Av dessa är bara kyrkoherden Dahlstedts gravplats (Ö 180) fortfarande grusad, de övriga har lagts om till gräsgravar. Som exempel kan nämnas sjökaptenerna Höglunds gravplats (Ö 330). En ovanlig gravvård är skolläraren Johanssons (Ö 199) som består av ett kalkstenskors med en öppen bok framför. Detta är också kyrkogårdens äldsta vård. En annan äldre vård, från 1942, består av en avbruten klassicistisk kolonn (Ö 91), och symboliserar den avbrutna livsgärningen.

De flesta vårdar på kyrkogården är små och står i blandad tidsordning. Speciellt för kyrkogården är att äldre vårdar, istället för att tas bort läggs ned som liggare framför den nya vård som ersätter den. Se bilden nedan.

Äldre vård framför en yngre.

Den nedre kyrkogården är delvis mycket glest belagd. En del vårdar från en allmän linje finns kvar, men någon uttalad linje kan inte ses idag. Vårdarna är från 1914 och framåt. Tre vita träkors finns och det äldsta av dessa är från 1915. En mycket speciell vård i form av en båt är rest över en båtbyggare.

På båda kyrkogårdarna finns ett betydande inslag av yrkestitlar med koppling till sjön, som sjökapten, båtbyggare, fiskare m.m.

Övervuxen stenram (Ö 330).

Enda bevarade grusgravplatsen (Ö 180).

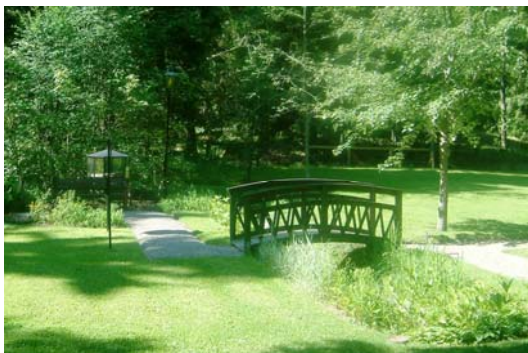
Kors och bok (Ö 199).

Avbruten kolonn, 1942 (Ö 91).

Minneslund

Minneslunden är belägen mellan de båda kyrkogårdsdelarna, direkt öster om den nedre kyrkogården. Här finns en vattensamling i form av ett grävt stensatt dike över vilket en liten träbro leder. Intill bron finns en liten grusplan med en parkbänk med planteringar runt. Här finns också en natursten med borrarade hål för blominsättning och ett svart metallskåp för insättning av gravljus.

Minneslund.

Garagebyggnad.

Byggnader

Nedanför den övre kyrkogårdens västra mur finns en vitputsad garagebyggnad under ett svart falsat plåttak och med en brun dörr.

Övrigt

Inbyggt i västra muren finns en gravkällare med en dubbelport i fernissat trä.

Gravkällare.

Utanför den västra muren står elva undanställda vårdar. En vård saknar namnplatta och en annan är oläslig, de övriga nio är från 1874-93. Här står bl. a. tre gjutjärnkors och ett kors i järnsmide. En ovanlig vård är C A Rehnbergs. Den är av järn och utformad som en kolonn med vas.

Kolonn med vas.

Genombrutet gjutjärnskors.

Undanställda gravar vid västra muren.

Kulturhistorisk bedömning

Kvarsebo kyrka och kyrkogård med dess grindar, mur och trädkrans är en väl sammanhållen miljö med mycket höga kulturhistoriska värden.

Muren med dess variation i höjd och stenläggning har höga kulturhistoriska värden. Höga träd inne på kyrkogårdarna minner om ett äldre parkideal som vuxit fram sedan slutet av 1700-talet.

Ett högt kulturhistoriskt värde finns i flera enskilda gravvårdar. Det kan bl. a. bero på ålderdomlighet, att de är tidstypiska, konstnärlig utformning eller lokal- och personhistoriskt intresse. Det sistnämnda framgår bl. a. av olika titlar som är angivna på gravvårdarna.

Fiske och sjöfart har historiskt sett varit huvudnäringar för Kvarsebo socken. Fram till 1990-talet tillverkades den s.k. Kvarseboekan, ritad av Melker Forsberg 1940-talet, i ett litet båtbyggeri på orten. En Kvarseboeka levererades på 1960-talet till Harpsund och blev medialt välbekant som "Harpsundsekan". Det är kulturhistoriskt värdefullt att sjöns betydelse för Kvarsebo socken kommer till uttryck i titlar som sjökapten, båtbyggare, fiskare m.m. Som exempel kan nämnas sjömannen Edvin Modighs vård från 1921 och båtbyggaren Hugo Anderssons mycket speciella vård från 1994. På kyrkogården är det också relativt vanligt att gravvårdar utan titel försetts med symboler som anknyter till sjöfart, till exempel båtar eller ankare.

Sjömannen Modighs vård, 1921 (Ö 229).

Båtbyggaren H Anderssons vård (N630).

De få gravomgärdningar och grusgravar som är bevarade har ett högt kulturhistoriskt värde då det tidigare har varit vanligt med omgärdade grusgravar. På Kvarsebo kyrkogård har gravplatser med denna utformning varit vanliga vilket kan ses på äldre fotografier. Idag återstår endast sex gravplatser med stenram som delvis är överväxta. Endast en av dessa gravar har fortfarande sin äldre grusläggning kvar.

På den nedre kyrkogården har det funnits ensamgravar eller den s.k. "allmänna linjen". Systemet med linjegravar växte fram under slutet av 1700-talet. Det innebar att begravningarna skedde på linje varefter dödsfallen inträffade. På så vis kunde äkta makar och andra familjemedlemmar få sina viloplatser långt ifrån varandra. Från början innebar systemet troligen inte någon direkt "statusskillnad" men under 1800-talet övergick det till att bli en gravläggning för dem som inte kunde eller ville betala för en gravplats. Systemet upphörde 1964 varefter flertalet linjevårdar togs bort på länets kyrkogårdar. Det är av vikt att de kvarvarande linjevårdarna bevaras. Här på Kvarsebo kyrkogård finns enstaka gravvårdar kvar och visar på det tidigare brukliga sättet att avsätta delar av en kyrkogård till "allmän linje". De tre enkla träkors som finns kvar, ett på den övre kyrkogården och två på den nedre, har ett högt kulturhistoriskt värde. Denna typ av vård har tidigare varit mycket vanlig i länet.

Linjevårdar, nedre kyrkogården.

Träkors, 1915 (N 622).

Källor

Bogårdsmurar i Linköpings stift, Östergötlands län, inventering del 1 av 3, Grenberger Byggnadsrestaureringskontor 2004.
Broocman C F. Beskrifning öfver the i Östergötland... 1760. Faksimilutgåva 1993.
Hansson, Hans-Erik m fl. Vård av gravstenar. Riksantikvarieämbetet. 2002.
Kulturhistorisk inventering av kyrkor och kyrkomiljöer utförd av Östergötlands länsmuseum 2003-
Kulturmiljövård 6/98. Riksantikvarieämbetet. Stockholm 1989.
Kyrkogårdens gröna kulturarv. Stad&Land. Movium/inst för landskapsplanering. Sveriges lantbruksuniversitet nr 103/1992.
Ridderstad A. Östergötlands beskrivning. Andra delen. Stockholm 1918.
Tham W. Beskrifning öfver Linköpings län. Förra delen Stockholm 1854. Andra delen Stockholm 1855.
Theorell A, Wästberg P, Hammarskiöld H (foto). Minnets stigar. En resa bland svenska kyrkogårdar. 2001.
Wadsjö H (red). Kyrkogårdskonst. Stockholm 1919.
Widegren PD. Försök till en ny beskrivning över Östergötland. Första bandet 1817. Andra bandet 1828. Faksimilutgåva 1993.
Östergötlands länsmuseums topografiska arkiv.

www.lantmateriet.se. Lantmäterikartor från 1703, 1727, 1866. Häradskarta från 1868-77
www.ostergotlandslansmuseum.se

EXEMPEL PÅ GRAVVÅRDAR MED KULTURHISTORISKT INTRESSE

Förklaring till exempellistan

Exempellistan är indelad i två delar. Den första delen som innehåller uppgifter om kyrkogård, kvarter, gravnummer, material, efternamn, hemvist och årtal är en identifikationsdel. Under den andra delen anges en kulturhistorisk notering med uppgift om titel, gravplats och gravvård. Dessutom noteras eventuella skador och andra anmärkningar.

Kvarter: anges endast i de fall då kyrkogården är indelad i kvarter.

Numrering: görs efter gravkartan. Ofta kan det vara svårt att exakt lokalisera gravnumret, då gravbredd kan variera och många gravnummer intill varandra saknar gravvård. I vissa fall står äldre gravvårdar utan gravnummer bland övriga gravar och då ges de t ex beteckningen "onumr. S om 042". Stenar som står undanställda och bedöms ha ett kulturhistoriskt värde ges nya nummer.

Material: Här anges vårdens material. Beteckningen "granit" används utan närmare specifikation av olika typer. Stenens färg förkortas **sv** (svart), **gr** (grå), **r** (röd), **gr/r** (grå/röd) osv.

Efternamn: I allmänhet det första efternamnet som står på gravvården.

Hemvist: Det geografiska namn som står på gravvården. Det kan röra sig om bynamn, gårdsnamn eller namnet på en mindre fastighet. I undantagsfall är det namnet på en plats som inte ligger i socknen.

F:a årtal och **S:a årtal:** anger det tidigaste respektive senaste dödsåret som står på gravvården. Är det endast ett årtal angivet står det i F:a årtal.

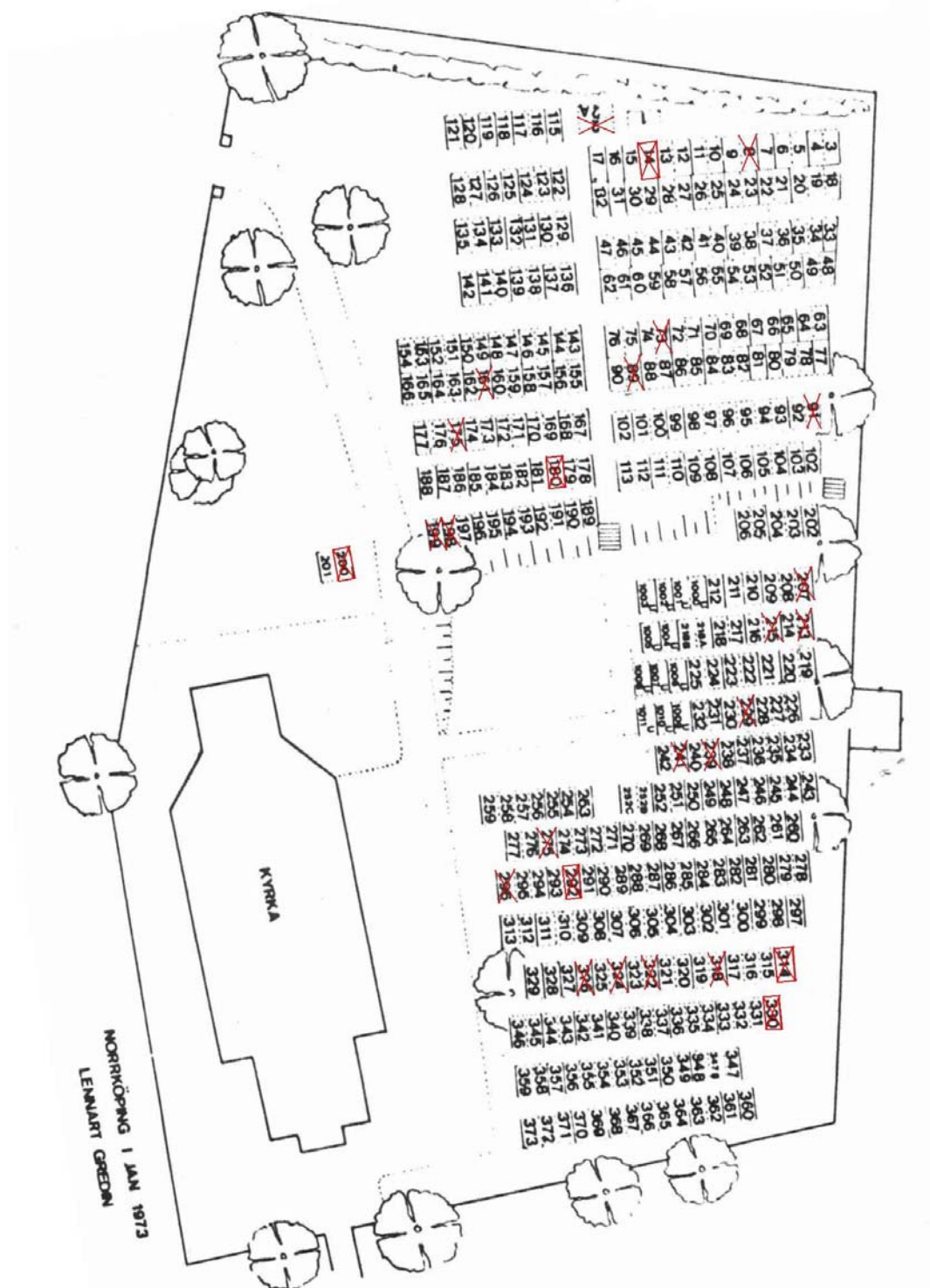
Titel: Samtliga yrkestitlar samt hemmansägare, rusthållare m.m. Dessa gravvårdar bedöms ha ett kulturhistoriskt intresse oavsett vårdens ålder.

Gravplats: Gravplatsen är omramad av stenram, häck, järnstaket eller kedja. Själva gravplatsen är i allmänhet täckt med grus men i vissa fall med gräs.

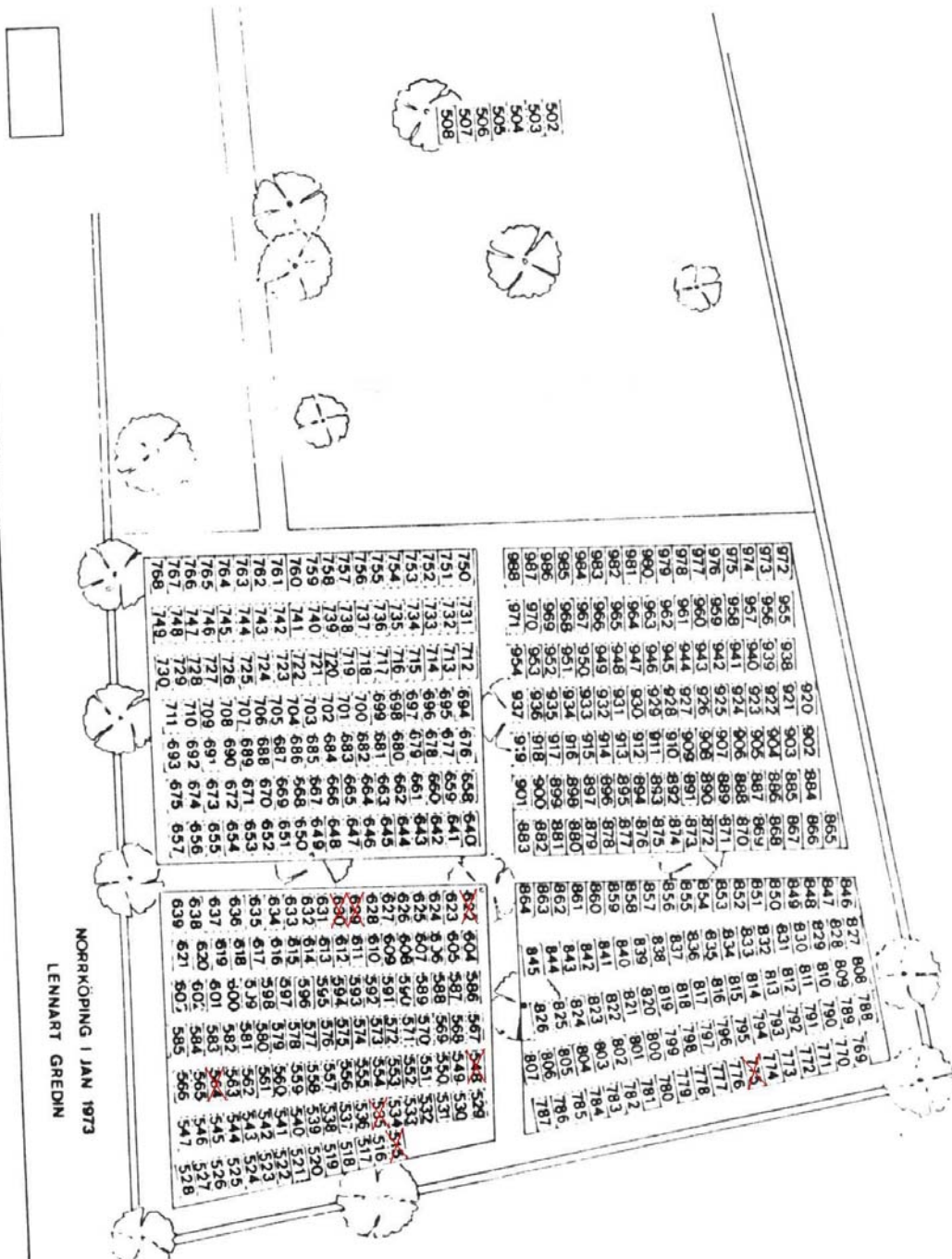
Gravvård: Speciella typer av gravvårdar som t ex gjutjärnskors, träkors, håll, sköld, ålderdomlig sten m.m.

Skada: Notering om eventuell skada, t ex rost på en gjutjärnsvård eller på ett järnstaket, sprucken kalkstensvård o dyl. Här noteras även om det är ovanligt mycket lava på framför allt kalkstensvårdarna.

Anmärkning: Här noteras om gravvården har ett lokalhistoriskt eller personhistoriskt intresse eller andra anmärkningar– L1, P1, A1 osv. Detta hänvisar till korta notiser i slutet av exempellistan.

Kvarsebo, övre kyrkogården. Exempel på gravvårdar av kulturhistoriskt intresse. Gravplatser med omgärdning markeras med fyrkant.

Kvarsebo, nedre kyrkogården. Exempel på gravvårdar av kulturhistoriskt intresse.